

Oliva, Martin

Kostěná a parohová industrie

In: Oliva, Martin. *Gravettien na Moravě*. Klápště, Jan (editor); Měřínský, Zdeněk (editor). Brno: [Masarykova univerzita, Filozofická fakulta], 2007, pp. 151

ISBN 9788025410103

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127378>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KOSTĚNÁ A PARHOVÁ INDUSTRIE

Nástroje, příp. jiné užitkové předměty z tvrdých materiálů živočišného původu (kosti, parohy, zuby) poskytlo jen několik sprašových lokalit (Předmostí, Dolní Věstonice, Pavlov, méně Milovice) a pozdní kolekce z jeskyně Kůlny v Moravském Krasu. Podrobný výčet jejich charakteristických tvarů byl podán při popisu jednotlivých souborů v první části této práce. Na rozdíl od kamenných industrií se tyto výrobky staly předmětem řady podrobných, vesměs dokonale ilustrovaných studií (např. KLÍMA 1963; 1981a; 1987a; 1994; 1995; VALOCH 1982a; 1988b), takže jejich klasifikace tradiční morfologickou metodou je v podstatě vyčerpána a můžeme k ní sotva co připojit. Lze snad jen zopakovat charakteristické profily nejbohatších lokalit.

V Předmostí jsou mimořádně rozvinuté výrobky z kostí a klů, např. lopatkovité nástroje, souprava unikátních dýk ze lvích kostí, ojedinělé válcovité „závaží“ s ouškem, cylindrické hroty z napřímených klů a ohlazené a na horním obvodu opotřebované kusy mamutích klů, jež mohly sloužit jako otloukače (STEGUWEIT 2005). Kuriózním předmětům ze spongiosy (jakési závaží s úchytkou, hroty vybíhající z kloubní hlavice) je obtížné přiznat nějakou praktickou funkci, stejně jako tzv. udici z mamutoviny, která postrádá možnost připevnění. Naproti tomu provrtané kosti mohly účinně sloužit jako mlaty nebo i součásti konstrukcí, velké ploché kosti s důlky potom i k ukotvení vzpěr v rozbahněném terénu (VALOCH 1988b). Ve své rozmanitosti mají tyto artefakty analogie až ve východní Evropě, většinou ovšem na pozdějších sídlištích. Parohová industrie je však jen skrovná.

V Dolních Věstonicích I nejsou výrobky z kosti a z parohu tak rozmanité jako v Předmostí či v Pavlově (kde se velmi hojně objevují zejména parohové nástroje, zejména tzv. „kopáče“, často velmi drobné). Přesto se běžně objevují šídla, hladidla ze žeber, lopatkovité předměty apod., s nimiž se ojediněle setkáváme i v Dolních Věstonicích II. Výjimečným nálezem z hlavní aglomerace je velká mačeta z oštípané třísky mamutího femuru.

V Milovicích se na rozdíl od blízkých pavlovienských sídlišť výrobky z kosti a mamutoviny neobjevují. V sektoru G se našly jen záměrně oštípané kosti a mocný „kopáč“ ze sobího parohu, v mladších severních sektorech pouzdra z jeleních parohů a dvě hladidla ze žeber. Důležitá stanice Jarošov II poskytla jen podélně retušovanou štěpinu dlouhé mamutí kosti.

Pokrok ve studiu KPI lze očekávat od detailní technologické analýzy artefaktů, kterou prezentují např. příspěvky E. Brühla a M. García-Dieze v posledním pavlovském sborníku (SVOBODA ed. 2005) a metodicky obzvlášť propracovaná diplomová práce M. ZELINKOVÉ (2006; 2007) o kostěné industrii z Dolních Věstonic I.

OZDOBY A UMĚNÍ

Obě skupiny z nadpisu této kapitoly jsou v moravském gravettienu, resp. pavlovienu zastoupeny neobyčejně bohatě, jejich rozlišení je však často nesnadné. Věnoval jsem jim pozornost již při charakteristice jednotlivých lokalit, takže zde půjde jen o shrnutí bez detailního popisu jednotlivých dokumentů, zato snad s upozorněním na některé nové aspekty.

Ozdooby jsou samozřejmě daleko početnější než umělecké projevy v pravém smyslu slova. Patří mezi ně zejména perforované schránky terciérních měkkýšů a zvířecí zuby, hlavně špičáky lišek a vlků. Provrtané zuby jiných živočichů patří k výjimkám: z Dolních Věstonic I pochází náhrdelník z medvědíků špičáků a ojedinělý perforovaný lidský řezák (ABSOLON 1945a, obr. 4).

Metodologicky složitější otázku představují konchylie a zuby bez otvorů. Neupravené fosilie není nutno považovat za ozdobné prvky (zvláště když nemají ani přirozený otvor k zavěšení, jako např. trubičkovité dentálie a schránky červů), protože se mohly shromažďovat jako pouhé kuriozity či tzv. primitivní cennosti. Výrazné koncentrace nezpracovaných konchylíí ovšem chybí. Z toho lze usuzovat, že jejich status nebyl příliš vysoký (srov. např. koncentrace plochých okrouhlých oblázků v Předmostí nebo depoty nástrojů z radiolaritu v DV I, tříděného podle barevných variet). V případě neupravených zvířecích špičáků se o ozdobné ani o jiné neutilitární funkci neuvažuje, protože tvoří součást pozůstatků lovené zvěře. Oproti konchylíím se však mohou vyskytovat ve zvláštních souvislostech, jako např. desítka liščíků zubů v dlaní pohřbené ženy DV 3 (KLÍMA 1963, 151). Rámec ozdobných předmětů ovšem přesahují koncentrace stoliček srstnatého nosorožce v Dolních Věstonicích I (ABSOLON 1945a, 23), nepochybně záměrné, neboť pozůstatky zmíněného tlustokožce zde patří k vzácným výjimkám.

Provrtané zuby ani schránky terciérních měkkýšů se žel nikdy nedochovaly v původní sestavě, takže nemůžeme posoudit, jaké výtvarné aspekty se projevovaly v jejich kompozici. Jedinou výjimkou jsou dvojice vzájemně zkřížených liščíků špičáků na kalcinované mozkovně dítěte DV 4 (KLÍMA 1990a).

Mezi ozdoby patří i některé artefakty z mamutoviny, na nichž je patrné určité estetické ztvárnění, např. soupravy zdobených válečků a destiček z Dolních Věstonic I (obr. 27: 6; Absolon 1945a, obr. 6 a 14), zdvojených perliček z Předmostí a Pavlova (obr. 40: 2; GARCÍA DIEZ 2005a) nebo jemně vyřezaných kroužků (prstenů?) z Pavlova I (obr. 40: 1; KLÍMA 1957, obr. 20). Na jiných předmětech s ozdobnou funkcí jsou výzdobné prvky vyspělejší, takže je můžeme hodnotit již v souvislosti s uměleckými projevy. Jsou